

Az erdőtelepítések ökonómiai és szervezeti hátterének vizsgálata az Alföldön 2004-2007 között

Prof. Dr. Lett Béla – Dr. Schiberna Endre – Horváth Sándor – Szabó Gábor

Nyugat-Magyarországi Egyetem

Az erdőtelepítés több évtizede kiemelt feladata a magyar erdőgazdálkodásnak, jelentősen megváltoztatta a táj arculatát, az erdőállomány nagyságát és fajaj-összetételét. A Bács-Kiskun, Csongrád és Békés megyéket magába foglaló dél-alföldi valamint a Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéket lefedő észak alföldi régió kezdetektől fogva az erdőtelepítések legfőbb célterületei, ezért vizsgálatuk különös figyelmet érdemel az ország erdőtelepítési tevékenység tanulmányozásakor.

Kutatásaink során az MVH révén lekérdeztük a 2004/2005. évi nyertes erdőtelepítési pályázatok személytelenített, aktaszám-soros adatbázisát, amiben a nyertes pályázati űrlapokról felhordott adatok szerepeltek. Ez az adatbázis összesen 1792 pályázó (pályázatot benyújtó személy), 3544 elfogadott pályázatának adatairól tájékoztat. Az adatbázis az új típusú (EU társfinanszírozású) erdőtelepítési pályázatok első támogatási időszakát öleli fel, amikor összesen 17.779 ha új erdő telepítése kapott támogatást, összesen 110 Millió Euró értékben (az első kivétel, ápolás és jövedelempótló támogatással együtt). A két alföldi régióból összesen 2072 nyertes pályázat érkezett, ami az összes pályázat közel 60%-a. A megválaszolt kérdőívek aránya még ennél is magasabb, a két régióból összesen 535 darab (66%) érkezett vissza. Országos összehasonlításban az *1. táblázatban* láthatóak az adatok.

1. táblázat: Pályázatok és válaszadók száma régióként

Régiók	Pályázatok (db)	%	Válaszadók (db)	%
Közép-Magyarország	323	9	56	7
Közép-Dunántúl	146	4	19	2
Nyugat-Dunántúl	192	5	52	6
Dél-Dunántúl	588	17	105	13
Északi hegyvidék	223	6	52	6
Észak-Alföld	1151	32	309	38
Dél-Alföld	921	26	226	28
Alföld összesen	2072	58	535	66
Összesen	3544	100	819	100

Forrás: MVH és Kérdőíves felmérés

A benyújtott pályázatok száma mellett jól jellemzi az egyes régiókat és magát a pályázati tevékenységet is, hogy az adott térségben mekkora mezőgazdasági területet és milyen főfafajjal kívánnak erdőtelepítés alá vonni a társfinanszírozott pályázat keretében. Ennek megoszlását mutatja a 2. táblázat.

2. táblázat: Benyújtott pályázatok százalékos megoszlása a terület és az erdősítés fafaja szerint

Régiók [%]	Akác	Tölgy, Bükk	EKL	ELL	Fenyő	NNY, FFŰ
Közép-Magyarország	37,3	13,8	2,5	20,0	1,3	25,1
Közép-Dunántúl	36,1	37,8	19,0	1,9	0,0	5,3
Nyugat-Dunántúl	41,0	20,6	16,9	0,0	6,2	15,4
Dél-Dunántúl	19,1	56,2	15,3	3,9	0,0	5,6
Északi hegyvidék	14,7	61,8	12,8	3,5	0,0	7,2
Észak-Alföld	27,9	45,0	2,5	10,5	0,0	14,1
Dél-Alföld	37,4	6,7	2,6	37,6	1,7	14,1
Összesen	28,5	36,7	7,5	14,5	0,7	12,1

Forrás: MVH

Az erdősíteni kívánt mezőgazdasági terület legnagyobb részén az őshonos tölgy dominál. Ha régióként is megnézzük a tölgy fafajú telepítések arányát, akkor a legmagasabb hányadot az Északi hegyvidéken találjuk, ami elsősorban termőhelyi okokra vezethető vissza. A hegyvidéki régiót szorosan követi a Dél-Dunántúl és az észak-alföldi régió, ahol a tölgy alkalmazásának magas arányát az erdőtelepítésekben a termőhelyi tényezők mellett az egységárák és jövedelepótló támogatás magasabb összege is ösztönzi.

A másik „sláger” fafaj: az Akác. Az összes pályázati terület közel 30 százalékán az erdősítés fő fafaja, aránya a régiók többségében 30% feletti, illetve ahhoz közeli érték. Az akác népszerűsége elsősorban a termőhelyi okokból, a fahasználatból kikerülő választékok könnyű értékesíthetőségéből és széleskörű felhasználhatóságából, valamint a többi kemény lombos fafajhoz viszonyított rövidebb vágásfordulóból eredeztethető.

A két alföldi régiót külön is vizsgálva megfigyelhető, hogy a Dél-Alföldön az akác mellett az egyéb lágylombos kategória mutat kiemelkedő, az országos átlagot messze meghaladó értéket, ami elsősorban a fehér és szürke nyár fafajok alkalmazásának tudható be. Elenyésző mértékben, főként termőhelyi okokra visszavezethetően van jelen ebben a régióban a fenyő. Az Észak-Alföldön egyértelműen a tölgy dominál, az első kivitelek közel felén erdősítenek vele. Az akác szerepe itt is jelentős, a nemes nyár erdősítések aránya pedig mindkét régióban azonos.

3. táblázat: A támogatást nyert területek és a támogatási összegek eltérő megoszlása régióként

Régiók	ha	Ezer Euró	Terület %	Támogatás %	Ezer Euro/ha
Közép-Magyarország	1242	1 533	7,2	6,1	1,23
Közép-Dunántúl	722	1 068	4,2	4,2	1,48
Nyugat-Dunántúl	680	892	3,9	3,5	1,31
Dél-Dunántúl	3853	6 320	22,3	25,1	1,64
Északi hegyvidék	1480	2 581	8,6	10,2	1,74
Észak-Alföld	5341	8 173	31,0	32,4	1,53
Dél-Alföld	3920	4 646	22,7	18,4	1,19
Összesen	17239	25 213	100,0	100,0	1,46

Forrás: MVH

Ha a 3. táblázatban megfigyeljük a támogatást nyert területek egymáshoz viszonyított arányát és az elnyert támogatások százalékos megoszlását az egyes régiókban, érdekes eltéréseket vehetünk észre. A két alföldi régió nem csak a benyújtott pályázatok arányában, hanem az erdősített területet nézve is kiemelt szereppel bír. Ebben a két régióban telepítettek a legnagyobb területen, összesen 9261 hektáron, ami az összes első kivitelű terület 53,7%-a. Az ide jutó támogatási összeg közel 13000 ezer Euro. Azokban a régiókban, ahol az első kivitelek fafaj-megválasztásában az őshonos, hosszú vágásfordulójú fajok dominálnak, mint az Észak-Alföldön, a Dél-Dunántúlon, az Északi hegyvidéken és a Közép-Dunántúlon, az elnyert támogatások aránya rendre magasabb, mint a pályázati területek egymáshoz viszonyított aránya. Ez az őshonos, hosszú vágásfordulójú fajokkal történő erdősítések kiemelt támogatásával magyarázható, miközben az Akác illetve nemesnyár fajú erdősítések viszonylag alacsonyabb dotációban részesülnek. Az egy hektár erdőtelepítésre jutó támogatási összeg ezer Euróban kifejezve megmutatja, hogy melyik régióba jut viszonylag alacsonyabb támogatási összeg. Az átlagnál kisebb értékek a dél-alföldi, nyugat-dunántúli és közép-magyarországi régiókban jellemzőek.

A kérdőíves felmérés eredményeként az erdőtelepítők szervezeti formáira vonatkozó adatokat tartalmazza a 4. táblázat. Az eredményeket látva megállapítható, hogy az erdőtelepítéseket több mint 89%-ban az őstermelők, természetes személyek és családi vállalkozók hajtják végre. Közülük is kiemelkedő az őstermelők aránya a maga 50%-ával. Ez a csoport nem csak magas érdekeltségi arányával tűnik ki a többi közül, hanem azzal is, hogy az őstermelők egyéb, mezőgazdasági tevékenység mellett végeznek erdőtelepítést. Sajátos jogi és adózási helyzetükből kifolyólag is további vizsgálatra érdemes az erdőtelepítők e csoportja. A táblázatban szereplő „egyéb” oszlop azokat a pályázókat reprezentálja, akik csak igen alacsony százalékban képviseltetik magukat az erdőtelepítésekben. Ide tartoznak a gazdasági társaságok, erdőbirtokossági társulatok, alapítványok, költségvetési

szervek, önkormányzatok, szövetkezetek, valamint ide kerültek azok az adatsorok is, ahol a megkérdezettek nem adtak választ a kérdésre.

4. táblázat: Szervezeti formák megoszlása régiókon belül

Régiók (%)	Családi vállalkozó	Egyéni vállalkozó	Östermelő	Természetes személy	*Egyéb	Összesen (db)
Közép-Magyarország	7,1	10,7	48,2	23,2	10,7	100,0
Közép-Dunántúl	10,5	21,1	31,6	15,8	21,1	100,0
Nyugat-Dunántúl	17,3	9,6	46,2	19,2	7,7	100,0
Dél-Dunántúl	14,3	18,1	42,9	13,3	11,4	100,0
Északi hegyvidék	23,1	7,7	26,9	21,2	21,2	100,0
Észak-Alföld	14,6	5,5	58,6	13,9	7,4	100,0
Dél-Alföld	12,8	6,6	50,0	19,9	10,6	100,0
Összesen	14,2	8,5	50,1	17,0	10,3	100,0

Forrás: kérdőíves felmérés

Az östermelők aránya az észak-alföldi régióban az országos átlag feletti értéket mutat. Az östermelők azokban a régióban tölthetnek be nagyobb szerepet az erdőtelepítések terén, ahol a mezőgazdasági tevékenység eleve nagyobb súllyal rendelkezik.

Az 5. táblázat az egyes pályázók bevételeinek kategorizált arányait mutatja a két alföldi régióban. A kategóriák kialakítása során arra törekedtünk, hogy elválasztható legyen a háztáji szint a profi erdészeti (vagy mezőgazdasági) üzemtől.

5. táblázat: Az erdőtelepítők üzemeinek éves bevétele az Alföldön

Gazdálkodói forma	éves bevétel (millió Ft)			
	10 alatt	10-50 között	51-100 között	100 felett
Magánszemély	79	5		
Östermelő	281	11		
Családi gazdaság	53	20		
Egyéni vállalkozó	19	12	1	
Gazdasági társaság	2	9	2	13
Szövetkezet*		1	1	
Egyéb**	3	2	1	9
Összesen	437	60	5	22
Arány (%)***	82	11	1	4

* Szövetkezetek között előfordulhat olyan válaszadó is, amelyik átalakulás alatt van.

** Erdőbirtokossági társulat, költségvetési szerv, önkormányzat, választ nem adók

*** Összesen 535 válasz érkezett.

Forrás: kérdőíves felmérés

A kérdésre válaszoló erdőtelepítők 82%-ának 10 millió Ft alatti éves bevétele van. A bevételek tekintetében igen szembeötlő, hogy a magánszemélyek és őstermelők körében 93-96%-uknál nem éri el a bevétel ezt a határt. A magánszemélyeknél a vidéki lakosság alacsonyabb jövedelmi viszonyait kell keresni a háttérben, az őstermelőknél pedig a 7 millió forintos adózási plafon ennek okozója, ami fölött adózási szempontból értelmét veszti az őstermelői státusz. A családi gazdálkodóknál és egyéni vállalkozóknál folyamatosan megjelennek a tőkeerősebb szereplők, a gazdasági társaságok (melyek sok esetben átalakult szövetkezetek), és a jelenleg is létező szövetkezetek személyében pedig nagyon komoly anyagi háttérrel (100 millió Ft fölötti éves bevétellel) rendelkező vállalatok is megjelennek az erdőtelepítési üzletben.

Az erdőgazdálkodásból származó bevételek arányaira a 6. táblázat ad egyfajta alapszintű kimutatást.

6. táblázat: Az erdőgazdálkodói bevételek aránya az egyes gazdálkodóknál

Gazdálkodói forma	erdőgazdálkodásból származó bevétel aránya		
	10% alatt	10%-50%	50% felett
Magánszemély	51	20	7
Őstermelő	151	102	30
Családi gazdaság	18	8	6
Egyéni vállalkozó	29	37	6
Gazdasági társaság	15	2	9
Szövetkezet			2
Egyéb*	15	2	0
Összesen	279	171	60
Arány (%)**	52	32	11

* Erdőbirtokossági társulat, költségvetési szerv, önkormányzat, választ nem adók

** 535 válasz érkezett.

Forrás: kérdőíves felmérés

A magánszemélyek esetében az erdőgazdálkodásból származó bevételek szinte kivétel nélkül kiegészítő bevételnek számítanak. Az őstermelők esetében a kép valamelyes árnyaltabb, bár itt is az a domináns, hogy 10%-nál kevesebb bevétel származik az erdészetből. A pályázó családi gazdaságok fele azonban nagyobb arányban él erdőgazdálkodásból. Az egyéni vállalkozóknál is hasonló a tendencia. A gazdasági társaságok esetében az a domináns, hogy nem az erdészetből élnek, a szövetkezetek közül azonban három olyan is akadt, amelyek kvázi „erdőszövetkezet”-ként működnek, habár ez a kategória, mint jogi forma nem létezik. A non-profit szervezetek erdőtelepítési hajlandósága elenyésző hazánkban, bár nagyon kisszámú próbálkozás már tapasztalható.

A 7. táblázat a mezőgazdaság-erdőgazdálkodás arányait hivatott bemutatni. A szervezeti formák, és a használatukban lévő földterületek nagy vonalakban történő elemzése sejteti, hogy az erdőtelepítők jelentős része alapvetően a mezőgazdasági tevékenysége mellett vállalkozik erdészetre. Az elemzésből kihagytuk a költségvetési szervezeteket és önkormányzatokat. A gazdálkodó soros elemzés során, ahol a válaszadók darabszáma alapján vizsgáltuk a használt és tulajdonolt földterületeket, kiderült, hogy a 535 gazdálkodóból 94-nek nincs jelenleg a használatában erdőterület (bár közöttük komoly erdőbirtokokat tulajdonlók is előfordulnak). A 94 erdőt nem használó pályázó összesen 3347 ha erdőt tulajdonol, és összesen 1342 ha (szántó, gyeper, egyéb művelési ágakban lévő) termőfölddel rendelkezik. Többségük természetes személy vagy őstermelő.

A 94-ből 69 olyan pályázó volt, akik sem erdőt, sem mezőgazdasági termőföldet nem használnak. Ez a csoport összesen 3095 ha erdőt, 568 ha szántót, 175 ha gyeperet és 77 ha egyéb művelési ágban nyilvántartott termőföldet (pl. halastó, szőlő) tulajdonol. Ezek a személyek valószínűleg kizárólag befektetési céllal foglalkoznak erdőtelepítéssel (városi lakosok, nyugdíjasok, pénzügyi befektetők, és természetesen itt is dominálnak a természetes személyek (magánszemély, egyéni vállalkozó, valamint néhány őstermelő és családi gazdálkodó).

7. táblázat: Az erdőgazdálkodási és a mezőgazdasági céllal használt területek megoszlása

Gazdálkodó		Használt terület (ha)					
forma	db	Erdő	Szántó	Gyep	Egyéb	Összes	Egy gazd.-ra
Magánszemély	88	455	1762	49	48	2315	26
Őstermelő	294	2556	4921	576	349	8401	29
Egyéni vállalkozó	32	976	3696	373	616	5661	177
Családi gazdaság	74	2632	2177	881	267	5959	81
Gazdasági társaság	26	11797	122455	6009	3982	144244	5548
Szövetkezet	2	0	1040	0	10	1050	525
Erdőbirtokossági társulat	1	10	167	4	54	234	234
nincs válasz	6	260	589	40	119	1008	168
Végösszeg	523	18686	136807	7933	5445	168871	323

Forrás: kérdőíves felmérés

A 8. táblázat sematikusan mutatja, hogy az alföldi régiókban az egyre magasabb fokon szervezett gazdálkodással hogyan változik a használt és tulajdonolt termőföldek egyszerűen átlagolt mértéke. A legkisebb átlagosan használt erdőterülete a magánszemélyeknek és őstermelőknek van, míg a gazdasági szervezetek némileg nagyobb erdőterületen gazdálkodnak. A

használt és a saját tulajdonban lévő erdőterület aránya a magánszemélyek, őstermelők és családi gazdálkodók esetében azt mutatja, hogy ugyanazt a területet használják, ami a sajátjuk. Ettől azonban jelentős eltérést mutat az egyéni vállalkozók, erdőbirtokossági társaságok és a gazdasági társaságok kategóriái, ahol a használt terület a sajátnak többszöröse is lehet, azaz a saját mellett még bérelnék is területeket.

8. táblázat: Az erdő, szántó, gyepek és egyéb művelési ágú területek használatának és tulajdonlásának átlagos mértéke a válaszadók körében

Gazdálkodási forma	Szántó		Erdő		Gyep		Egyéb	
	használt	saját	használt	saját	használt	saját	használt	saját
Magánszemély	5	10	20	18	1	2	1	1
Őstermelő	9	7	17	22	2	2	1	1
Egyéni vállalkozó	30	25	116	29	12	12	19	7
Családi gazdaság	36	25	29	27	12	10	4	3
Gazdasági társaság	454	8	4710	30	231	1	153	15
Szövetkezet	0	0	520	0	0	0	5	0
Erdőbirtokossági társulat	10	14	167	132	4	4	54	54
nincs válasz	43	12	98	52	7	1	20	17
Összesen*	49	25	259	27	49	38	15	7

* Súlyozott átlagok.

Forrás: kérdőíves felmérés

A 9. táblázat az alföldi erdőtelepítési projektek finanszírozásának megoszlását mutatja. A gazdálkodói formák változásának fejlődésével a külső finanszírozás egyre nagyobb arányban figyelhető meg. A hazai bankszektor által még korántsem lefedett a terület, holott a hitelkihelyezések rizikója, a telepítési támogatásról szóló határozat birtokában igazából nem nagyobb, mint bármely más gazdasági szektorban.

9. táblázat: A finanszírozás típusai az erdőtelepítéseknél

Gazdálkodási forma	Saját erő		Hitel, kölcsön		
	db	Arány (%)	Banki hitel	Tak.szöv.-i hitel	Egyéb hitel
Természetes személy	80	91	3		5
Östermelő	254	86	9	15	16
Egyéni vállalkozó	28	88	2	1	1
Családi vállalkozó	55	74	6	5	7
Gazdasági társaság	17	65	6	2	1
Szövetkezet	2	100			
Erdőbirtokossági társulat	1	100			
Költségvetési szerv	4	100			
Önkormányzat	7	88	1		
nincs válasz	2	33	1		1
Végösszeg	450	84	28	23	31

Forrás: kérdőíves felmérés

A külső forrásból finanszírozott erdőtelepítések aránya nem éri el a 15%-ot a két alföldi régióban. A gazdasági társaságok körében a leggyakoribb a banki hitelből történő finanszírozás, bár itt is alig 35% ez az érték. Az erdőtelepítések esetében a legnagyobb forrásigénnyel az első kivétel bír. Ennek pénzügyi vagy kockázati tőkealapból történő elő-finanszírozása, vagy a támogatási szerződésben foglaltak faktorálása további lendület adhatna a beruházásoknak (az erdőtelepítés a PM állásfoglalása szerint is beruházásnak számít).

Az UMVP keretében 2007-2013 között további mintegy 70 ezer hektáron kerül sor erdőtelepítésre. A támogatási összegek csökkenése, a fafajpolitikai prioritások érvényesítése a fő telepítési régiókat, mint a két alföldi régió, is érinti. A tapasztalatok alapján további felmérések végzésével is segíteni kell a telepítők tájékoztatását, amelyhez az Intézet kiadványt szerkeszt, kapcsolatot tart az integrátorokkal és működteti a Magán-erdőgazdálkodói Tesztüzem Hálózatot.